

Asia: VN/35482/2024

Lausuntopyyntö hallituksen esityksestä eduskunnalle uudeksi Ahvenanmaan itsehallintolaiksi

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Puolustusministeriön lausunto luonnoksesta hallituksen esitykseksi uudeksi Ahvenanmaan itsehallintolaiksi

Puolustusministeriö pitää itsehallintolain uudistamista tärkeänä.

Voimassa olevan itsehallintolain 27 §:ssä säädetään valtakunnan toimivaltaan kuuluvista asioista. Puolustusministeriötä koskevat suoraan tai osittain sen kohdat 9) koko valtakuntaa koskevia yleisiä ehtoja ulkomaalaisten ja ulkomaisten yhteisöjen oikeudesta omistaa ja hallita kiinteää omaisuutta ja osakkeita sekä harjoittaa elinkeinoa ja 34) puolustus- ja rajavartiolaitosta ottaen huomioon 12 §:n säännökset, järjestysvallan toimintaa valtion turvallisuuden varmistamiseksi, puolustustilaa, valmiutta poikkeusolojen varalta.

Puolustusministeriö toteaa, että maanpuolustus ja sen suunnittelu sekä toteutus ovat valtakunnan toimivaltaan kuuluvia asioita huolimatta maakunnan demilitarisoidusta asemasta. Demilitarisointi mainitaan myös itsehallintolakia koskevassa hallituksen esitysluonnoksessa. Demilitarisointisopimus kuitenkin käytännössä määrittää sen, että aluetta saa ja voi puolustaa alueen joutuessa sodan piiriin. Puolustusministeriöllä ja sen hallinnonalalla on erittäin toimivaa yhteistyötä maakunnan kanssa sen toimivaltaan kuuluvissa asioissa.

Puolustusministeriö toteaa, että olisi tarkoituksenmukaista, että lakia kiinteän omaisuuden ja erityisten oikeuksien lunastuksesta kansallisen turvallisuuden varmistamiseksi (468/2019 vp) voitaisiin soveltaa myös Ahvenanmaalla. Asiasta on käyty maakunnan hallinnon kanssa keskusteluita yhteisymmärryksessä. Tavoitteena ei olisi muuttaa kotiseutuoikeuden toteutumista maakunnassa, vaan ulottaa kansallisen turvallisuuden tarpeita koskeva lunastusmahdollisuus koskemaan koko Suomen aluetta tilanteissa, joissa kiinteistöjä on hankittu Suomen turvallisuutta heikentämiseksi ja vaarantamiseksi. Muutoksen ei katsota olevan ristiriidassa itsehallinnon kanssa, koska lunastustilanteissa maa-alueet palautettaisiin lähtökohtaisesti maakunnan määräysvaltaan. Lunastusluvan antaisi voimassa olevan valtakunnan lainsäädännön mukaan se ministeriö, jonka

turvallisuusintressit olisivat uhattuina kiinteistöomistuksen kautta. Uudistuisi toisi lisäturvaa myös kotiseutuoikeuden toteuttamiseen siten, että lunastuksia voitaisiin tehdä turvallisuusperusteisesti, mitä voimassa oleva lainsäädäntö ei tällä hetkellä mahdollista.

Asevelvollisuuden suorittaminen 17 §

Lakiehdotuksen 17 §:ssä todetaan, että se, jolla on kotiseutuoikeus, saa asevelvollisuuden suorittamisen sijasta palvella vastaavalla tavalla luotsi- ja majakkalaitoksessa tai muussa siviilihallinnossa. Palvelusta luotsi- ja majakkalaitoksessa säädetään valtakunnan lailla maakuntapäivien saatua tilaisuuden antaa lausuntonsa asiassa. Palvelusta muussa siviilihallinnossa säädetään valtakunnan lailla, johon maakuntapäivät on antanut suostumuksensa. Kunnes tällainen palvelu on järjestetty, ovat 1 momentissa tarkoitetut maakunnan asukkaat vapautettuja asevelvollisuuden suorittamisesta. Mitä 1 momentissa säädetään, ei koske sitä, joka 12 vuotta täytettyään on muuttanut maakuntaan.

Säännös vastaisi voimassa olevan itsehallintolain 12 §:ää. Todettakoon kuitenkin, että nykyisessä turvallisuustilanteessa olisi ollut perusteltua myös yleisen tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden nimissä luoda ahvenanmaalaisille nuorille palvelumalli, joka velvoittaisi tukemaan esimerkiksi maakunnan siviilivalmiutta- ja varautumista. Uudistaminen olisi voinut toimia malliesimerkkinä myös siviilipalveluksen kehittämiseksi koko Suomessa.

Ahvenanmaan toimivalta talousvyöhykkeellä

Puolustusministeriö toteaa, että mikäli maakunnalle tultaisiin tulevaisuudessa antamaan toimivaltaa maakunnan vesialueisiin rajoittuvalla talousvyöhykkeellä, on tärkeää, että Puolustusvoimien näkökannat esimerkiksi voimalaitosrakentamiseen liittyen otetaan huomioon samalla tavalla kuin muillakin talousvyöhykkeen osilla.

Poikkeusoloihin varautuminen

Hallituksen esityksessä ei ehdoteta muutoksia lainsäädäntövallan jakautumiseen poikkeusoloihin varautumisen osalta, vaan tämä kuuluisi edelleen eduskunnan toimivaltaan. Mietinnön mukaan poikkeusoloihin varautumista ja poikkeusoloja koskevaa sääntelyä sekä siihen liittyvää lainsäädäntö- ja hallintovaltaa tulisi tarkastella erillisenä muutoshankkeena. Puolustusministeriö pyytää, että puolustusministeriö ja Puolustusvoimat pidetään mukana esityksessä mainitussa poikkeusolojen toimivaltuuksia koskevassa jatkotyössä ja valmistelussa sen kaikissa vaiheissa.

Puolustusministeriöllä ei ole muuta lausuttavaa hallituksen esityksestä.

Försvarsministeriets utlåtande om utkastet till regeringens proposition med förslag till Ålands självstyrelse

Försvarsministeriet anser att det är viktigt att självstyrelsen revideras.

I 27 § i den gällande självstyrelsen föreskrivs det om frågor som hör till rikets lagstiftningsbehörighet. Försvarsministeriet berörs direkt eller delvis av punkterna 9) allmänna villkor som gäller hela riket avseende utlänningars och utländska sammanslutningars rätt att äga och besitta fast egendom och aktier samt att bedriva näring, och 34) försvars- och gränsbevakningsväsendet med beaktande av bestämmelserna i 12 §, ordningsmaktens verksamhet för tryggnad av statens säkerhet, försvarstillstånd samt beredskap för undantagsförhållanden.

Sammantaget kan konstateras att rikets försvar samt planeringen och genomförandet av detta hör till rikets behörighet trots landskapets demilitariserade ställning. Demilitarisering nämns också i utkastet till regeringsproposition om självstyrelselagen. Demilitariseringsöverenskommelsen fastställer emellertid i praktiken att området får och kan försvaras om det dras in i ett krig. Försvarsministeriet och dess förvaltningsområde har ett mycket väl fungerande samarbete med landskapet i frågor som hör till ministeriets behörighet.

Försvarsministeriet konstaterar att det är ändamålsenligt att lagen om inlösen av fast egendom och särskilda rättigheter för säkerställande av den nationella säkerheten (468/2019 rd) kan tillämpas också på Åland. Frågan har diskuterats i samförstånd med landskapsförvaltningen. Syftet med ändringen är inte att förändra tillämpningen av hembygdsrätten i landskapet, utan att utsträcka möjligheten till inlösen av nationella säkerhetsskäl till att omfatta hela Finlands territorium i situationer där fastigheter har förvärvats i syfte att försvaga eller äventyra Finlands säkerhet. Ändringen bedöms inte stå i strid med självstyrelsen, eftersom markområdena vid inlösen som utgångspunkt skulle återgå till landskapets rådighet. Inlösningstillstånd skulle enligt gällande rikslagstiftning beviljas av det ministerium vars säkerhetsintressen hotas genom fastighetsägandet. Reformen skulle även stärka förverkligandet av hembygdsrätten genom att möjliggöra inlösen på säkerhetsgrunder, något som den nuvarande lagstiftningen inte medger.

Fullgörande av värnplikt 17 §

I 17 § i lagförslaget konstateras det att den som har hembygdsrätt i stället för att fullgöra värnplikt får tjänstgöra på motsvarande sätt inom lots- och fyrväsendet eller inom annan civil förvaltning. Om tjänstgöring inom lots- och fyrväsendet föreskrivs genom rikslag efter att lagtinget getts tillfälle att avge utlåtande i frågan. Om tjänstgöring inom annan civil förvaltning föreskrivs genom rikslag med lagtingets samtycke. Tills en sådan tjänstgöring har ordnats är de i 1 mom. avsedda invånarna i landskapet befriade från skyldigheten att fullgöra värnplikt. Vad som föreskrivs i 1 mom. gäller inte den som efter att ha fyllt 12 år flyttat till landskapet.

Bestämmelsen motsvarar 12 § i den gällande självstyrelselagen. Det bör dock konstateras att det i det nuvarande säkerhetspolitiska läget även med hänsyn till allmän jämlikhet och likabehandling hade varit motiverat att skapa en tjänstgöringsmodell för åländska ungdomar som skulle förplikta dem att stödja exempelvis landskapets civila beredskap och krisberedskap. En sådan reform kunde också ha fungerat som ett föredömligt exempel för utvecklingen av civiltjänsten i hela Finland.

Ålands behörighet inom den ekonomiska zonen

Försvarsministeriet konstaterar att om landskapet i framtiden ges behörighet inom de delar av den ekonomiska zonen som gränsar till landskapets vattenområden är det viktigt att Försvarsmaktens synpunkter i fråga om till exempel byggandet av kraftverk tas i beaktande på samma sätt som i övriga delar av den ekonomiska zonen.

Beredskap inför undantagsförhållanden

I regeringspropositionen föreslås inga ändringar i fördelningen av lagstiftningsbehörigheten i fråga om beredskapen för undantagsförhållanden, utan den hör fortfarande till riksdagens behörighet. Enligt betänkandet regleringen av beredskap inför undantagsförhållanden och undantagsförhållanden samt därtill hörande lagstiftnings- och förvaltningsbehörighet granskas som ett separat ändringsprojekt. Försvarsministeriet ber att försvarsministeriet och Försvarsmakten inkluderas i alla skeden av det fortsatta arbetet och beredningen gällande behörighet i undantagsförhållanden som nämns i propositionen.

Försvarsministeriet har inga övriga kommentarer om regeringens proposition.

Nurminen Minnamaria
Puolustusministeriö

Gau Anna
Puolustusministeriö